

SİNEMADA ŞİDDETİN KUTSANMASI
(JOKER FİLMİNİN ŞİDDET BAĞLAMINDA SOSYOLOJİK ANALİZİ)

Dr. Öğr. Üye. M. Çağlar KURTAŞ*

ÖZ

Şiddetin birey ve toplum üzerinde yıkıcı etkilere sahip olması, şiddeti her dönemde ve her toplumda tartışılan bir olgu haline getirmiştir. Şiddetin tanımı, kökeni, amacı, biçimi ve etkileri konusunda farklı disiplinler farklı görüşler ileri sürseler de, şiddetin yıkıcı etkileri ve önlenmesi gerektiği hususunda ortak bir fikir birliği mevcuttur. Şiddetin medyada ve özellikle sinemada kullanımı ise en baştan itibaren tartışma konusu olmuştur. Tartışmanın odağında ise sinemada kullanılan şiddetin, birey ve toplum üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler yer almaktadır. Sinemada şiddet kullanımının şiddeti özendirdiği, şiddeti meşrulaştırdığı ya da duyarsızlaşma yarattığı konusunda var olan çeşitli endişeler sinema tarihinin başlangıcına kadar dayanmaktadır. 2019 tarihinde vizyona giren “*Joker*” filmi de bu bağlamda tartışmaların odağında yer almıştır. 2012 yılında ABD’de bir sinema salonunda 12 kişinin hayatını kaybetmesine neden olan bir saldırganın kendisini “*Joker*” olarak tanımlaması, filmin vizyona girmeden tartışılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, sinemada şiddet gösteriminin birey ve toplum üzerinde yarattığı etkiler probleminden yola çıkan çalışmanın hipotezi; *Joker* filminin şiddeti kutsadığı, şiddeti belli şartlar altında kabul edilebilir ve hatta gerekli kıldığına dair bir anlatıma sahip olduğudur. Film, kötü karakter olarak bilinen *Joker* karakterini bir anti – kahramana dönüştürmüştür. Çalışma doküman analizi yöntemi ile filmde elde edilen verilerin hipotezi test etmesi amacıyla taşınmıştır. Çalışmada analiz birimi olarak filmdeki diyaloglar ve sahneler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, sinema, sinemada şiddet, anti – kahraman, *Joker*.

BLESSED VIOLENCE IN CİNEMA
(SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF JOKER FİLM IN VIOLENCE CONTEXT)

ABSTRACT

Violence has devastating effects on the individual and society. Therefore violence is a phenomenon that is discussed in every period and in every society. Different disciplines have different views on the definition, origin, purpose, form and effects of violence. However, there is a common consensus on the destructive effects of violence and the need to prevent it. The use of violence in the media and especially in the cinema has been the subject of controversy from the beginning. The focus of the discussion is on the negative effects of violence used in cinema on individuals and society. Since the beginning of the history of cinema, there has been various concerns that the use of violence in cinema encourages, legitimize so creates desensitization. In this context, the *Joker* film, which was released in 2019, was also the focus of the discussions. In 2012, a person who identified himself as the “*Joker*”, who caused the

* Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ckurtdas@adiyaman.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-8292-9977

death of 12 people in the movie theater, caused the film to be discussed without be in released. In this context, the problem of the study is the effects of the representation of violence in cinema on individuals and society. The hypothesis of the study; that the film blesses violence and has a narrative that makes violence acceptable and even necessary under certain circumstances. The film turned the Joker, known as the villain, into an anti - hero. The aim of the study is to test the hypothesis of the data obtained from the film by document analysis method. Dialogues and scenes in the film will be used as the analysis unit.

Keywords: Violence, cinema, violence in cinema, anti – hero, Joker.

Giriş

Şiddet kavramını tanımlamada çeşitli güçlükler vardır. Bu güçlüklerin başında; şiddetin anlamının ve sınırlarının belirsiz olması ve şiddetin dönemden döneme ve toplumdaki topluma anlamının ve kullanımının değişmesi gelmektedir. Şiddeti tanımlamada ortaya çıkan güçlükler ve belirsizliğe rağmen şiddet söz konusu olduğunda akla gelen ilk şey, şiddetin zarar verici fiziksel bir eylem olduğudur. Bu aynı zamanda şiddetle ilgili tartışmaların fiziksel şiddet ve fiziksel şiddetin yarattığı etkiler üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum şiddetin çok boyutlu bir kavram olması gerçeği ile örtüşmemektedir. Çünkü fiziksel, psikolojik ve toplumsal yönleri olan şiddetin etkileri de bu bağlamlar üzerinden ele alınmalıdır.

Şiddeti ele almanın yarattığı en büyük güçlüklerden birisi de şiddet kapsamına giren davranış ve olayların her geçen gün genişliyor olmasıdır. Toplumsal değişime sürecinde şiddetin etkileri, biçimi ve şekli de farklılaşmaktadır. Günümüz medya toplumlarında, şiddetin görünürlüğü artmış ve şiddet medyanın temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Ancak özellikle sinema, şiddet konusunda bir adım öne çıkmaktadır. Çünkü şiddet, neredeyse en başından beri sinemanın ayrılmaz bir parçasıdır. Sinemanın şiddeti kullanması ve kullanma biçimi aynı zamanda çeşitli tartışmalara da yol açmaktadır. Özellikle sinemada şiddet kullanımının birey ve toplum üzerindeki etkileri sinema tarihi boyunca tartışılacak bir durumdur. Bu konuda çeşitli önlemler alınmaya çalışılsa da sinemada şiddeti önleyebilmek mümkün olmamış, hatta şiddet kullanımı ve gösterimi daha da artmıştır. Şiddetin özellikle tüketim ve medya toplumu olan postmodern toplumlarda bir eğlence ve tüketim nesnesi haline gelmesi, sinemada şiddetin her geçen gün daha da artmasına neden olmuştur.

Şiddetin amacı, anlamı ve biçimi her ne şekilde olursa olsun, her zaman önemli bir toplumsal sorun olarak görülmüştür. Bu çalışmaya konu olan 2019 yapımı “*Joker*” filmi de bu bağlamda ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim film, henüz vizyona girmeden çeşitli tartışmalara konu olmuştur. “*Batman*” çizgi roman serisinden uyarlanan ve “*Batman*” filmlerinin en bilinen kötü karakterlerinden biri olan *Joker* karakteri üzerine kurgulanan filmin, özellikle Amerika’da yaratacağı etkiler üzerine çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Çünkü *Joker* karakteri “*Batman*” filmlerinde; her zaman kontrolsüz şiddet kullanan, şiddetten zevk alan ve onu eğlenceli bulan bir karakter olarak kurgulanmıştır. Endişelere neden olan asıl mesele ise 2012 yılında vizyona giren, “*The Dark Knight Rises (Batman: Kara Şövalye Yükseliyor)*” filminin gösterime girdiği gün Colorado’da düzenlenen silahlı saldırıdır. Kendisini “*Joker*” olarak tanımlayan bir saldırgan 12 kişinin hayatını kaybetmesine ve 70 kişinin de yaralanmasına neden olmuştur

(<https://www.altyazi.net/gozecarpanlar/joker-kahkahanin-ucube-peygamberi/>). Yaşanan bu olayın ardından yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, “*Joker*” karakterini konu alan bir filmin vizyona girmesi, filmin yaratacağı etkiler konusunda endişelerle birlikte çeşitli tartışmalara da yol açmıştır. Bu bakımdan “*Joker*” filminin, sinemada şiddet konusunda ayrı bir yere ve öneme sahip olduğu ifade edilebilir.

Yönetmenliğini Todd Phillips’in yaptığı 2019 yapımı “*Joker*” filminin senaryosunu ise yine Todd Phillips ve Scott Silver yazmıştır. Film, sinema izleyicisinin hiç de yabancı olmadığı bir karakterin hikâyesi üzerine kurgulanmıştır. “*Batman*” çizgi roman ve film serisinin en ünlü kötü karakterden biri olan “*Joker*” i anlatan film, psikolojik sorunları olan, toplumla bağları zayıf, bastırılmış ve şiddete uğramış bir adamdan (Arthur Fleck), adeta bir anti – kahramana dönüşen ve bu dönüşümü şiddet üzerinden gerçekleştiren bir adamın hikâyesini anlatmaktadır. “*Joker*” karakterini Joaquin Phoenix’in canlandığı filmde aktör aynı zamanda 2020 yılı en iyi erkek oyuncu Oscar ödülünü de kazanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ilgi çeken film, tüm dünyayla aynı anda, 04 Ekim 2019 tarihinde vizyona girmiştir. Film, + 18 yaş sınırı ile vizyona girmesine rağmen ülkemizde 19 haftada 1.876.422 kişi tarafından izlenmiş ve Türkiye Box Office listesinde altıncı sırada yer almıştır (<https://boxofficeturkiye.com/yillik/?yil=2019&yilop=tum>). Dünyada ise gişe hasılatı en yüksek +18 film olan Joker, 2019 Kasım ayı sonunda \$335,451,311 hasılat ile Dünya Box Office listesinin dokuzuncu sırasında yer almıştır (<https://www.boxofficemojo.com/year/2019/?grossesOption=calendarGrosses>).

Sinemada şiddet gösteriminin şiddeti özendirdiği, şiddet uygulayan karakterleri idolleştirdiği ve şiddeti bir yol olarak meşrulaştırdığı probleminden yola çıkan bu çalışma, sinemada kullanılan şiddet olgusunu “*Joker*” filmi bağlamında ele almayı ve bu konuda sosyolojik bir çözümleme yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ana hipotezi; *Joker* filminin şiddeti kutsadığı ve şiddeti belli şartlar altında kabul edilebilir hatta gerekli kıldığına dair çeşitli mesajlar içerdiğiidir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Şiddet Nedir?

“Etimolojik yönden, şiddet sözcüğü Türkçe’ ye Arapçadan geçmiştir. Kamus-ı Turkî’de şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamlarına gelmektedir. Fransızcada ise şiddet (violence), bir kişiye güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak, şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak tanımlanmıştır” (Ünsal 1996: 29). Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlüğü’nde şiddet: “Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç, duygu ve davranışta aşırılık” (<https://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanmaktadır.

Michaud’a göre (1991: 5-9) şiddet, hem bir durum hem de bir eylem biçimidir. Taraflardan birinin diğerine veya karşılıklı olarak bedensel, törel (ahlaki/moral/manevi), maddi ve kültürel anlamda zarar verecek şekilde davranmasını içerir. Şiddet; güç veya baskı uygulayarak istediği dışında bir şey yapma veya yaptırmak, duyguların kaba ifadesi, hoyratça ve karşı konulamaz bir güçtür. Bu anlamlar, iki ana grupta sınıflandırılabilir. Şiddet bir yönüyle olguları ve eylemleri, diğer yönüyle de gücün,

duygunun veya bir doğa unsurunun varoluş tarzını belirlemektedir. İlk anlamıyla şiddet huzuru bozar ve onu tartışmaya açar. Yani huzurun karşıtıdır. İkinci anlamıyla da şiddet, kuralları çiğneyen ve ölçüleri aşan kaba ya da çılgın bir güçtür.

Şiddetin dar anlamıyla, tartışmasız ve ölçülebilir nitelikte olan fiziksel şiddet kastedilmektedir. Bu, başkalarına yönelik olduğu gibi kişinin kendisine de yönelik de (intihar, intihara teşebbüs, kaza gibi) olabilir. Bunun yanında terör, savaş, soykırım, ihtilal vb. gibi kolektif şiddet eylemleri de şiddetin dar anlamı kapsamında değerlendirilebilir. Geniş anlamıyla ise şiddet; mala verilen zarar gibi ekonomik şiddetten, medya terörü, enflasyon, işsizlik, trafik terörü, çevreye verilen zarar, yoksulluğa varana kadar geniş bir yelpaze içinde tanımlanabilir (Ünsal 1996: 33-34). Bu bakımdan şiddetin anlamı ve kapsamı sürekli olarak değişmektedir.

Şiddetin kökeni, amacı, yöntemi farklı disiplinlerce farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan şiddet, sosyal bilimcilere, biyologlara, antropologlara ve nörofizyologlara göre farklılık gösteren bir olgudur (Turrisi ve Shaffer 2008: 14). Ancak şiddetin kökenine ilişkin açıklamalar iki ana eksen etrafında şekillenmektedir. Şiddet; çoğu zaman sosyalleşme sürecinde çok az değişen içgüdüsel bir davranış ya da sadece çevresel etkenlerden kaynaklanan bir davranış olarak görülür (Moses 1996: 23). Dolayısıyla birinci yaklaşım şiddetin kökeninin genetik temelli olduğunu söylerken, diğer yaklaşım ise şiddetin temelini toplumsal süreçlerle açıklamaya çalışmaktadır.

Şiddetin genetik temelli bir davranış olduğunu savunan yaklaşımlar bu iddialarını saldırganlık davranışı ile açıklamaya çalışırlar. Saldırganlık; “yenmek, hâkim olmak, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli ve etkili bir hareket; bir işi engelleme, bozma, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, tahrip edici, hırpalayıcı veya yaralayıcı amaç taşıyan bir davranıştır. Şiddet ve terör saldırganlığın çeşit ve dereceleridir” (Erten ve Ardalı 1996: 143). Bu yaklaşıma göre doğada var olan şiddet davranışı doğaldır. Çünkü şiddet içgüdüsel bir dürtüdür. Doğada yaşamın devam edebilmesi için şiddet zorunlu bir davranış şeklidir. Yaşama içgüdüünün bir sonucudur. (Polat 2015: 17). Dolayısıyla saldırganlık, pek çok hayvanda var olan ve kendi türünün devamını sağlayan zorunlu bir içgüdüdür. Şiddetin kökeninin genetik olduğunu iddia eden araştırmalarda, insan ve hayvan davranışları arasındaki kıyaslamalara hayli güçlü bir şekilde rastlanmaktadır. Ancak insan ve hayvan davranışı arasında benzerlik ya da paralellikler kurmaya dayalı çabalar, oldukça yüzeysel ve tartışmalı bir konudur. Elbette şiddetin biyolojik bir bileşeni vardır. Ancak insanın uyguladığı şiddet, çoğunlukla biyolojik olmaktan öte insanın zihinsel yeteneklerinin bir sonucudur (Riches 1989: 34-35). Saldırganlık, bütün canlılarda var olan bir içgüdü ve dürtüdür. Saldırganlık; cinsellik, beslenme, korunma gibi içgüdülerden sonra gelen ve aynı zamanda onları bütünleştiren bir alt içgüdüdür. Ancak insan, bütün ihtiyaçları karşılandığı ve ihtiyaçlarına yönelik tehlikenin olmadığı halde şiddet gösteren tek canlıdır. İnsanın uyguladığı şiddet, saldırganlık dürtüsünden ziyade öğrenilmiş bir eylemdir. Toplumsal koşullarda ortaya çıkar (Balcioğlu 2001: 36-37). Aynı zamanda şiddetin kültürden kültüre değişmesi; “şiddetin tipini ve sıklığını belirleyen başlıca etkenlerin ekolojik koşullarla birlikte sosyal ve kültürel etkenler olduğu” (Riches 1989: 37) gerçeğini ortaya koymaktadır.

Şiddet, insanlığın başladığı tarihten itibaren var olan bir olgudur. Ancak toplumsal değişme süreci ile birlikte; şiddetin anlamı, amacı, kullanılış biçimi ve

algılanması dönemden döneme ve toplumdaki topluma değişmiştir. Değişmeyen tek şey; anlamı, biçimi ve niyeti ne olursa olsun şiddetin her dönemde önemli bir toplumsal sorun olarak görülmesidir. Çünkü şiddetin hem birey hem de toplum üzerinde yıkıcı bir etkisi vardır. Örneğin geleneksel tarım toplumlarında daha çok hayatta kalma mücadelesinde bir araç olarak kullanılan şiddet, modern dünyada özellikle kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ve yaygınlaşması ile birlikte bir eğlence aracı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle sinemada yaygın olarak kullanılan şiddet gösterimi, izleyenleri heyecanlandırmak ve eğlendirmek için sinemanın en başından beri kullandığı vazgeçilmez bir olgudur. Bu nedenle sinemada şiddet kullanımı ve etkileri hemen her dönemde tartışılan konuların başında gelmektedir.

Sinema ve Şiddet

Günümüzde üzerinde en çok tartışılan kavramların başında şiddet gelmektedir. Dünyanın giderek daha şiddet dolu bir yer olduğu ve şiddetin gün geçtikçe tırmandığına yönelik söylemler ve eleştiriler hemen her platformda sıklıkla dile getirilmektedir. Şiddetin en çok tartışıldığı alanların başında ise medya gelmektedir. Özellikle medyada şiddet gösteriminin birey ve toplum üzerindeki etkisi, medyanın ortaya çıktığı ilk andan itibaren tartışılmaktadır. Bu konuda pek çok araştırma yapılmış olmasına rağmen henüz üzerinde uzlaşılabilmiş bir sonuca varılamamıştır. Ancak bu konuda hemen herkesin fikir birliğine vardığı ortak düşünce; günümüzde şiddetin medya aracılığıyla giderek daha fazla görünür hale gelmesi ve medyada şiddet içeriklerinin gün geçtikçe artmasıdır. Şiddet gösterimi ve kullanımı konusunda özellikle sinemanın başta geldiği ifade edilebilir. Çünkü sinema için şiddet, her dönemde ilgi ve dikkat çeken bir konu olmuştur. Bu nedenle sinemada şiddet olgusu, her dönemin vazgeçilmez unsurudur.

Şiddet edebiyatta, resimde, tiyatrodaki kısacası temsili sanatların hepsinde vardır. Ancak tartışmasız olarak şiddetin en şiddetli biçimde temsil edildiği alan sinemadır. Şiddet sinemanın temel bir bileşeni, derin biçimsel yapısının bir parçasıdır (Prince,2003,s.3). Öyle ki sinemada şiddetin anlaşılması, sinemanın sosyal ve tarihi rolünü anlamada merkezi bir rol oynar (Kendrick 2009: 4). Çünkü toplumsal yapının bir parçası olan sinema, toplumsal gerçekliği temsiller aracılığıyla üretirken, üretildiği dönemin yapısını da yansıtan bir araçtır. Bu bağlamda sinemada şiddet olgusunu ele almak ve incelemek, o döneme dair sosyo – kültürel, ekonomik ve siyasi yapı hakkında da fikir edinmek anlamına gelmektedir.

Şiddetin, acının ve kanın çekiciliği sinemada oldukça erken keşfedilmiştir. Keşfedildikten sonra da şiddetin dozu iyiden iyiye artış göstermiş, sinemasal tekniklerin desteği ile sanatsallaşmıştır. Şiddet sinemada bazen haklı bir nedene dayanarak kullanılırken, bazen de bağımsızlığını ilan ederek sebepsiz bir şekilde, ayrı bir olgu gibi ortalığı kızıla boyamıştır (Scognamillo 1996: 357-358). Bu yüzden sinema; en acımasız, en ürkütücü, en kanlı ve aşırı şiddet içeren sahneleri yaratması ve bu konuda tartışmalar yaratması bakımından ayrı bir önem taşır. Birçok bakımdan şiddet sinemanın en vazgeçilmez ögesidir. Şiddet olmadan sinemanın pek bir şey ifade etmeyeceği, şiddetin filmin popüler çekiciliği için merkezi bir öneme sahip olduğu ya da sinema ile silahların birbirleri için yapıldığı gibi düşünceler (Carter ve Weaver 2003: 42), sinema ve şiddetin ayrılmaz bir ikili olduğunu anlatmaktadır.

Sinema en başından itibaren seyirci için duygusal heyecan yaratan bir etkiye sahip olmuştur (Carter ve Weaver 2003: 43). Bu yüzden sinema, doğası gereği şiddeti kullanan ve yansıtan en uygun araçtır. Teknik yapısından dolayı izleyicide yarattığı duygular içinde şiddet, en önde gelmektedir (Kendrick 2009: 32). Bu bağlamda ilk filmlerin konusunun şiddet olması tesadüf değildir. Örneğin Thomas Edison'un 1895'te Kinetoskop filmi "*The Execution of Mary, Queen of Scots*", bir kafa kesme sahnesini canlandırmıştır. Bunun yanında boks maçları da en çok ilgi çeken filmler olarak (Trend 2008: 24) ilk dönem sinemasına damga vurmuştur.

Şiddetin sinemada gün geçtikçe daha fazla kullanımının temelinde, şiddetin sinemada bir eğlence aracı olarak kullanılması ve sinema endüstrisine büyük paralar kazandırması yatmaktadır. Şiddet her zaman sinema ve diğer kitle iletişim araçlarının ilgisini çekmiştir. Çünkü normal bir durumdan ziyade bir bunalım durumudur. İletişim araçlarının varlıklarını sürdürebilmeleri, heyecan verici olaylara bağlıdır. Bu bakımdan şiddet, iletişim araçlarının varlık nedenlerinin başında gelmektedir. Ancak gündelik yaşamda sıkça karşılaşılan şiddet yerine, şiddetin en olağanüstü, kanlı ve iğrenç olanı her zaman tercih edilir (Michaud 1991: 43-44). Bu bakımdan şiddet olgusu Hollywood'un ticari bir stratejisidir. Çünkü suç ve şiddet içerikli filmler her dönem oldukça popüler olmuşlardır (Kendrick 2009: 38-39). Özellikle 1980'li yıllardan başlayarak medyanın dünya ölçeğinde geçirdiği değişim sinemaya da yansımıştır. Medya kuruluşlarının kâr elde etme amaçlarıyla etkinlikte bulunmaları gerçeğinden hareketle, sinema endüstrisinin neden şiddet olgusunu filmlerinde sık sık işlediği gerçeğini anlaşılır hale getirmektedir. Çünkü şiddet nispeten az maliyetli, ama çok ve kolay satan bir konudur (Özer 2017: 5). Bu konuda endüstrinin savunması ise beş nokta üzerine yoğunlaşmaktadır. Sinema endüstrisine göre şiddet, yaşamın bir parçasıdır; tüm dramalar çatışma üzerine kuruludur ve şiddet çatışmanın bir aygıtıdır; şiddet sorumluluk ölçülerinde negatif yönünü göstererek kullanılmaktadır; şiddet üreticileri de en az onları eleştirenler kadar güçlü aile değerleri ile yoğrulmuş insanlardır ve son olarak hayal ürünü olarak yaratılan şiddet izleyicilere zarar vermemektedir (Özer 2007: 13). Ancak endüstrisinin savunmaları çok da gerçekçi ve tatmin edici değildir. Öncelikle şiddetin etkileri konusunda yapılan bazı araştırmalar şiddet içeriğinin izleyenleri olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Bunun yanında sinemada şiddetin, sorumluluk ölçülerinde negatif yönünden ziyade özellikle postmodern dönemle birlikte şiddetin bir eğlence aracı olarak ve özendirici bir şekilde kullanımının daha yaygın olduğu da ifade edilebilir.

Suç ve şiddet içerikli filmlerin, izleyicinin ilgisini oldukça fazla çekmesinin temelinde sinemanın izleyiciye sunduğu olanaklar yatar. Çünkü izleyici ekrandaki şiddetin gerçek bir şiddet olmadığını bilir. Bu nedenle ekrandaki şiddetin vicdani bir sorumluluğu yoktur. Bu yüzden gerçek olmayan şiddet zevk vermekte ve her geçen gün şiddet içerikli filmlerin sayısı artmaktadır (Trend 2008: 157). Çünkü sinema, doğası gereği şiddeti teknoloji yardımıyla daha canlı, ilgi çekici ve dramatik hale getirmektedir. (Bauman 2001: 199). Sinemanın bu durumu yaratmasında en önemli silahı ise sinema optiği ve özel efektleridir. Özel efektler sayesinde şiddet tüm yıkıcılığı ile gündelik hayatın bir parçası hatta görsel zevki olur. Bu nedenle her geçen gün daha fazla talep edilir, hatta kitlesel bir gösteriye ve sanata dönüşür (Virilio 2003: 83-88).

Sinemada şiddet kullanımını en başından itibaren çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Hâlâ devam eden bu tartışmaların odak noktası ise sinemada şiddet kullanımının birey ve toplum üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerdir. Sinemanın şiddet gösterimi, otoriteleri her zaman endişelendirmiştir. Çünkü sinemanın toplum üzerindeki etkisi büyüktür. Bu nedenle sinemada şiddet gösterimi, hemen her dönemde çeşitli şekillerde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bunun ilk örnekleri ABD’de görülmektedir. Örneğin 1910’da Chicago’da öldürme, soygun ve kadına yönelik şiddeti resmeden pek çok film yasaklanmıştır. Oluşturulan sansür kurulu, film şiddeti ile mücadele ederken bir politika oluşturmaya çalışmış ve gerekli olmayan suç eylemlerinin, kişileri suça teşvik edecek sahnelerin, cinayet gibi sahnelerin filmlerde yer almaması gerektiğine karar vermiştir. Bu amaçla filmlerin sansürlenmesi görevi, şehir polis teşkilatına verilmiş ve lisans alamayan filmlerin gösterimi yasaklanmıştır. Ancak bu dönemdeki şiddet içeren filmlerin, günümüzdeki şiddet içeriği ile kıyaslandığında oldukça masum olduğu söylenebilir (Prince 2003: 11-13).

İlk dönemde western ve suç konulu filmlerdeki şiddet içeren görüntüler, özellikle ABD ve İngiltere’de orta sınıf, işçi sınıfı ve genç izleyiciler için oldukça popüler olmuştur. Ancak bu durum birtakım kaygıları ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Filmlerde kullanılan şiddetin toplumu olumsuz etkileyeceği endişesi, çeşitli sansür uygulamaları ve yasaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örneğin ABD’de Hollywood üzerinde artan baskılar, film yapımcılarının dış kontrolden kaçmak için 1922’de Amerikan Film Yapımcıları ve Dağıtımçıları Birliği’ni (MPPDA) kurmaları ile sonuçlanmıştır (Carter ve Weaver 2003: 43-47). MPPDA ise bir öz denetim girişimi olarak “Yapım Kanunu” oluşturarak filmlerde şiddet kullanımının sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Muhafazakâr bir dünya görüşüne rastlanan kurulun temeli, sinemada şiddet gösteriminin yol açtığı ahlaki paniktir. (Benyahia 2014: 42-44). Yapım Kanununa göre sinema, bazı temel ahlaki yükümlülükleri korumak zorundaydı. Sinema doğru yaşam standardını korumalı, ahlaki yükselme sağlamalı ve tutkuları alevlendirmekten de kaçınılmalıydı. Filmler, suça dair izleyicinin sempatisini artırmamaya özen göstermeli, suçluları kahramanlaştırmamalı, suçu özendirici ve öğretici olmamalıydı (Prince 2003: 30-31). Şiddetin sansürlenmesi, filmlerde şiddetin işlenmesiyle ortaya çıkacağı düşünülen bir takım olumsuz durumlara yönelik ahlaki paniğin bir sonucudur. Özellikle suç filmlerinde izleyicinin karizmatik bir anti kahramanla özdeşleşmesi, bu tepkileri özellikle beslemiştir (Benyahia 2014: 42).

Hollywood’un sessiz ve klasik döneminde, şiddetten çok şiddetin nasıl sunulduğu hakkında çeşitli endişeler var olmuştur. 1960’ların başına kadar asıl mesele şiddetten ziyade suçtur. Çünkü bu dönemde Hollywood’un en popüler konuları soygun ve cinayetlerdir. Soygun ve cinayet konulu filmler ise çeşitli gruplar tarafından endişe verici bulunmaktadır. Bu filmler, izleyici olumsuz etkilediği, ahlaki çöküntüye sebep olduğu ya da suç işlemeye yönelip, yol gösterdiği yönünde çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır (Kendrick 2009: 43). Bu bakımdan günümüzdeki anlamı ve kullanımı ile şiddet, 1960’ların sonlarından önce Hollywood sinemasında yoktur. Bu tarihten sonra ortaya çıkan şiddet ise klasik Hollywood sinemasından farklı olarak filmin ana teması haline gelmeye başlamıştır (Prince 2003: 11-13).

1960’lar ve 1970’lerin başı Amerikan sinemasında şiddetin altın çağı olarak adlandırılabilir. “Yeni Hollywood” olarak da bilinen bu dönemde, insan saldırganlığının

doğasına ilişkin şiddet içerikli filmlerin yanında aşırı şiddet içerikli filmlerde de bir artış gözlenmektedir (Slocum 2000: 658-659).1960'lı yıllar, film şiddetinin en radikal yıllarının başlangıcıdır. Bu dönemde gerek ABD'de gerekse Avrupa'da popüler sinemada şiddet içerikli pek çok film yapılmıştır. Örneğin Alfred Hitchcock'un *Psycho* (Sapık, 1960) filmi içerdiği şiddet teması ile pek çok filme ilham kaynağı olurken, *Bonnie and Clyde* (Arthur Penn, 1967) filmi ise anti kahramanlar yaratan eğlenceli şiddet içeriği ile ilgi çekmiştir. Tabii ki beraberinde tartışmaları da alevlendirerek (Kendrick 2009: 55-60). 1960'lı yıllarda şiddetin ön plana çıkmasının bir nedeni de sansürün gevşemesidir. Sansürün gevşemesinin reaksiyonlarından biri, filmlerde şiddetin ön plana çıkması ve şiddetin açık ve duyumsal hale gelmesiydi. Bu yaklaşımla şiddet, toplumda taklit edilen bir temsil olarak değil, sinema sanatı bağlamında film dilinin bir parçası olarak görüldü (Benyahia 2014: 48). Böylece 1960'lardan itibaren sinemada gün geçtikçe artan şiddet, artık filmlerin ana konusu haline gelmiştir. Bu durum beraberinde, şiddet içeren filmlere karşı eleştiri dalgasının da artmasına neden olmuştur. Özellikle muhafazakâr ve aileyi destekleyen düşünceler, sinemadaki şiddete karşı çıkıyor ve bu konuda eleştirilerini sık sık dile getiriyorlardı (Carter ve Weaver 2003: 58-59). Ancak buna rağmen sinemada şiddet tüm hızıyla devam etmekteydi.

1968'de Yapım Yönetmeliği yürürlükten kalkmış ve bir sınıflandırma sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum ise film yapımcılarının bir çeşit otosansür uygulamalarına neden olmuştur. Çünkü film yapımcıları filmlerinin düşük bir sınıflandırmaya tabi tutulmasını istememektedir. Buna göre bir filmde eğer şiddet açık bir şekilde gösterilecekse, şiddetin haklı bir nedene dayalı olarak gerekçelendirilmesi gerekliydi. Aslında gerekçelendirilmiş ya da maruz gösterilmiş şiddet kavramı, filmin geniş kitlelere ahlaki mesajlar ileten bir form olduğu algısının uzantısıdır ve doğal olarak Yapım Yönetmeliğinin "ahlaki değerleri karşılama" kuralına benzer. Örneğin bir karakter – genellikle kadın– yönetmelik tarafından gayri meşru ilan edilen davranışlar sergiliyorsa (yasak ilişki, şehvetli davranışlar vb.), yalnızca bu davranışından dolayı acı çektiği gösterilirse söz konusu karaktere izin verilebilirdi (Benyahia 2014: 47-48). Ancak sınıflandırma sistemine rağmen 1970'lerde şiddet, özellikle Avrupa sinemasında, cinsellikle birlikte giderek artarak daha da rahatsız edici şekilde sunulmaya başlamıştır. Acımasız ve gerçekçi şiddet, efektlerin yardımı ile sinemanın vazgeçilmez öğesi olmaya devam etmiştir. 1980'ler ise şiddetin ticari zorunluluk için kullanıldığı yıllardır. Özellikle Hollywood stüdyolarının etkisi ile daha fazla izleyici çekmek için daha fazla kan, daha çok aksiyon içeren pek çok film bu döneme damgasını vurmuştur. 1990'lı yıllar ise sinemada şiddet kullanımında farklılaşmanın ortaya çıktığı dönemdir. Özellikle Quentin Tarantino'nun öncülüğünü yaptığı "yeni şiddet" akımı (Kendrick 2009: 61-66), şiddetin estetize edildiği, eğlencelik bir şekilde sunulduğu ve şiddet uygulayan karakterlerin ön plana çıktığı bir akım olarak sinemada şiddet kullanımını farklı bir noktaya taşımıştır.

1990'lar, sinemada efektlerle desteklenen ve "yeni şiddet" olarak da adlandırılan türe ait filmlerin yükseliş yıllarıdır. Özellikle *Reservoir Dogs* (Q. Tarantino- 1992), *Pulp Fiction* (Q. Tarantino - 1994), *Natural Born Killers* (Oliver Stone - 1994), *Leon* (LucBesson – 1994), *Fargo* (Ethan ve JoelCohen – 1996) gibi filmler bu kategoride yer almaktadır. Bu filmler, şiddeti filmin ana teması olarak kullanmakta ve aynı zamanda şiddeti eğlencelik bir gösteri haline getirmeleriyle ön plana çıkmaktadır. Şiddetin doğru

ve yanlışın (hak eden suçlulara dağıtılan cezanın) bir sembolü olmaktan çıkıp suçun bariz bir yüceltisine dönüşmesinde, özellikle Q. Tarantino'nun erken dönem filmlerinin ve onun film tarzının etkisi çok olmuştur. Bu aynı zamanda yeni bir ahlaki panik düzeyinin de ortaya çıkmasına yol açmıştır (Carter ve Weaver 2003: 65-66; Benyahia, 2004: 53-56). 2000'li yıllar ise özellikle 11 Eylül olaylarından sonra, savaş temalı aksiyon filmlerinin yükselişine tanıklık etmektedir (Carter ve Weaver 2003: 68). Bunun yanında 2000'li yıllar korku ve süper kahraman filmlerinin de patladığı yıllardır (Kendrick 2009: 68). Nitekim bu akım, günümüzde de hızını artırarak devam etmektedir.

Şiddet gerek Hollywood gerekse dünya sinemalarında en çok kullanılan olguların başında gelmektedir. Çünkü şiddet içerikli filmler her zaman ilgi çekmiş ve popüler olmuştur. Örneğin 1960'ların sonlarından bu yana yapılan gişe hasılatları ile ilgili bir araştırma, hem ABD'de hem de dünyada şiddet eğilimli türlerin popülerliğinin sürekli arttığını göstermiştir (Kendrick 2009: 2). Örneğin dünya genelinde günümüze kadar \$1 milyar hâsılatı aşmış olan ilk 10 filmin sekizi efektlerle desteklenmiş yoğun şiddet içermektedir.

Tablo 1: Dünya genelinde günümüze kadar \$1 milyar hâsılatı aşmış olan ilk 10 film.

	Film	Toplam Hasılat
1	<i>Avatar</i>	\$2,788 milyar
2	<i>Titanik</i>	\$2,187 milyar
3	<i>Star Wars: The Force Awakens</i>	\$2,068 milyar
4	<i>Jurassic World</i>	\$1,672 milyar
5	<i>The Avengers</i>	\$1,519 milyar
6	<i>Furious 7</i>	\$1,516 milyar
7	<i>Avengers: Age of Ultron</i>	\$1,405 milyar
8	<i>Harry Potter and the Deathly Hallows Part 2</i>	\$1,342 milyar
9	<i>Black Panther</i>	\$1,339 milyar
10	<i>Star Wars: The Last Jedi</i>	\$1,332 milyar

<https://boxofficeturkiye.com/haber/dunya-genelinde-1-milyar-hasilati-asmayi-basarmis-filmler--475>

İlk ortaya çıktığı andan itibaren medyanın bireysel davranışı olumsuz yönde etkileme yeteneği, önemli bir sorun olmuştur. Medya ve kültürel araştırmaların en önemli tartışma konularının başında ise; medyanın şiddeti normal ya da sorunlarla başa çıkabilmede kabul edilebilir bir yol olarak gösterirse, "bu durum şiddeti haklı gösterir ve şiddet uygulamayı teşvik eder mi?" sorusudur. Bu konudaki kaygılar şu başlıklar altında yoğunlaşmaktadır (Carter ve Weaver 2003: 1-2):

- Şiddet içeren medya içerikleri, doğrudan ve dolaylı olarak gerçek şiddet davranışına neden olur mu?

- Medya şiddetine maruz kalma ile gerçek şiddetin seviyesinin artması arasında nedensel bir bağlantının olup olmadığını ampirik olarak ölçmek ve kanıtlamak mümkün mü?
- Batı toplumlarının şiddet içeren toplumlar olmasında kısmen kitle iletişim araçlarının şiddeti kaçınılmaz ve hatta bazen arzu edilir gibi göstermesinin etkisi var mıdır?
- Medyadaki şiddet içeriği, özellikle gençler üzerinde ne gibi olumsuzluklar yaratır?

Bu sorular eleştirmenleri ve araştırmacıları iki ana gruba bölmüş durumdadır. Bazılarına göre medya, şiddet içeriği ile birey ve toplumlar üzerinde olumsuz etkilere sahipken, bazılarına göre ise medyadaki şiddetin birey ve toplum üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur ve bu konu fazla abartılmaktadır. Bu bakımdan medyada ve onun özelinde sinemada şiddet kullanımının birey ve toplum üzerindeki konusunda bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir. Bu konuda doğal olarak birbirine zıt iki farklı görüş vardır. Bunlardan biri olan arınma hipotezine göre, şiddet yayınları bir nevi “güvenlik valfleridir”. Nevrozları önlemekte ve hafifletmektedir (Oskay 1982: 366-369). Şiddet yarattığı heyecanla bireyleri dinlendirmekte ve boşalım sağlamaktadır. Modern dünyanın yaratmış olduğu baskılar karşısında Batılı birey, ekran karşısında geçerek rahatlamayı tercih etmektedir. İnsanlar gündelik yaşamın getirmiş olduğu baskılar sonucu içinde biriken öfkeyi ekran karşısında, şiddet uygulayan aktörle kendini özdeşleştirerek boşaltmaktadır (Erten ve Ardalı 1996: 162). Örneğin bazı düşünürlerce Japon Yakuza gangster filmleri ve pornografik sinemada yer alan şiddetin, Japon toplumunu daha güvenli hale getirdiği iddia edilmektedir. Çünkü bu filmlerde gösterilen şiddet bir boşalma yolu sağlamaktadır. Popüler edebiyat ve sinemada var olan sadizm, mazoşizm, işkence ve öteki şiddet türleri, gündelik hayatlarında kibar ve itaatkâr olmaya zorlanan bir halkın fantezileridir ve bunlar birer boşalım mekanizmaları olarak işlev görürler (Moeran 1989: 131). Bir diğer görüş ise şiddet gösteriminin saldırganlık eğilimini artırdığını iddia eder. Bu durum ise şiddetin artmasına neden olur. Şiddet gösterimini izleyen bir birey; şiddet davranışını öğrenir, davranışlar dağarcığında yer edinir ve yeri geldiğinde kullanılır. Bunun yanında başka bir görüş ise, medyada şiddet içerikli yayınların şiddeti meşrulaştırdığı yönündedir. Böylece şiddete dair algı değişmekte, şiddet kimi zaman meşruiyet kazanmaktadır (Oskay 1982: 366-369).

Medyada şiddet kullanımının etkileri konusunda ki tartışmaların bir sonuca ulaşması zor görünmektedir. Çünkü şiddet, özellikle sinema için oldukça popüler ve kâr getiren bir konudur. Bireylerin şiddet içeriklerine karşı istekleri ise hiçbir zaman bitmeyecek gibi görünmektedir. Çünkü medyada ve özellikle sinemada, güvenli mesafeden, maliyetsiz ve sorumluluk içermeyen şiddet izlemek her zaman heyecan verici ve ilgi çekici olmuştur.

Joker Filminin Şiddet Bağlamında Sosyolojik Analizi

Yöntem

Bu çalışma, 2019 yapımı olan “Joker” filminin başkarakteri olan Arthur’un Joker olma yolculuğunu, doküman analizi yöntemi ile şiddet bağlamında çözümlemeyi amaçlamaktadır. Film çözümlemelerinde genellikle içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır. “Kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla bir

materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasına içerik analizi adı verilmektedir” (Berg ve Lune 2017: 380). İçerik analizi genellikle yazılı ya da görsel dokümanların içeriklerinin sistematik analizini ve yorumlanmasını içerir. Belli bir kodlama üzerinden, belli motiflerin ne sıklıkla kullanıldığının çözümlenmesine dayalı olan içerik analizi yöntemi, nicel yöntemin sayısallaştırma eğilimi ile nitel yöntemin anlamlandırma, yorumlama eğilimini birlikte yansıtır. İçerik analizi yöntemi, iletişim – bilimsel bir teknik olarak özellikle medya içeriklerinin çözümlenmesinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Ancak içerik analizi yöntemine getirilen çeşitli eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirilerin başında; metnin orijinal yapısının bozulması, içeriklerin metinden soyutlanarak bağımsılaşması, iletişim içeriğinin açık / belirgin yönü üzerinde durması, içerikte ortak noktalar üzerinde durup, bunları sayısallaştırması (Bal 2016: 258-263) gibi konular gelmektedir. Bu bakımdan içerik analizi çözümlenmeleri metne dar ve sınırlı bir bakış açısı ile bakılmasına neden olmaktadır. Çünkü içerik analizi, belli kodlamalarla belli motiflerin sayısallaştırılmasını içerdiğinden, metnin ana temasında ve bütünlüğüne ilişkin çözümlenmelerde yetersiz kalabilmektedir. Bu bakımdan özellikle metne dair genel bir bakış ve sosyolojik bir çözümlenmede, doküman analizi yönteminin daha verimli olabileceği ifade edilebilir.

Doküman analizi, araştırmanın amacına yönelik verilere ulaşmak için dokümanların incelenmesi ile gerçekleşir. Doküman analizi, araştırılan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamakta ve nitel araştırma yöntemleri arasında yer almaktadır. Doküman incelemesi, veri kaynağı olarak kabul edilen kayıt ya da belgelerin sistemli incelenmesini içeren bir yöntemdir. Doküman incelemesi genellikle yazılı kaynakların çözümlenmesini içerse de, sadece yazılı kaynaklar ya da kalıntılar doküman değildir. Film, video, fotoğraf gibi görsel malzemeler de doküman olarak kullanılabilir. Doküman analizi genellikle tarih, antropoloji ve dilbilimin kullandığı bir yöntem olarak bilinmektedir. Oysa doküman analizi, sosyoloji ve psikolojinin de kullandığı bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek 2006: 187-201). Doküman analizi yöntemi ile içerik analizinden farklı olarak, ele alınan metinden daha çeşitli, farklı ve kapsamlı çıkarımlar yapabilmek mümkündür. Çünkü doküman analizinde öncelikle çözümlenmeye söz konusu olan kategoriler ve analiz birimi belirlendikten sonra, araştırmacıya içerik analizinden farklı olarak daha özgür bir bakış ve yorumlama imkânı sunmaktadır. Böylece doküman analizi yönteminde, analiz birimi metinden çok fazla soyutlanmadan ve metnin ana bağlamından uzaklaşmadan çözümlenme olanağı verir. Bu bakımdan, örneğin sinema filmlerinde daha genel bir bakış açısı ve sosyolojik bir çözümlenme amaçlanıyorsa doküman analizi yöntemi öncelikli olarak tercih edilebilir.

Sinemada şiddet gösteriminin şiddeti özendirdiği, şiddet uygulayan karakterleri idolleştirdiği ve şiddeti bir yol olarak meşrulaştırdığı probleminden yola çıkan bu çalışmanın ana hipotezi; “*Joker*” filminin şiddeti kutsadığı ve şiddeti belli şartlar altında kabul edilebilir hatta gerekli kıldığına dair bir anlatıma sahip olduğudur. Filmin çözümlenmesi konu ile ilgili yazılmış literatür bilgileri ışığında, filmde elde edilen verilerin (diyaloglar ve sahneler) hipotezi test etmesi amacı ile kullanılmasına dayanmaktadır. Çözümlenme, filmde birbirini takip eden üç temel kategoriye içermektedir. Bu kategoriler; “bir tepki biçimi olarak şiddet”, “kendini ifade etme ve intikam yöntemi olarak şiddet” ve “meşrulaşan ve kutsanan bir eylem olarak şiddet”dir. Analiz birimi olarak ise filmdeki diyaloglar ve sahneler kullanılacaktır.

Bir Tepki Biçimi Olarak Şiddet

Şiddet fiziki güç gösterisidir. Bir kişinin kendi rızası dışında, acı vererek yaralanma ve hatta öldürme pahasına bir şey yapma veya yapmamaya zorlanmasıdır. Kimin neyi, nasıl ve kime, hangi koşullar altında zorlamaya gücü olduğunu gösterir. Haşin ve acımasızca saldırma, tahrik etme, taciz etme ve yok etme kabiliyetini ortaya koyar. Kazananları ve kaybedenleri, kurban edenleri ve kurbanları, şampiyonları ve pısrıkları belirler, saflara ayırır (Gerbner 2014: 392). Bu bağlamda filmin ana karakteri olan Arthur için şiddet, filmin başından itibaren onun hayatını şekillendiren ve yönlendiren bir faktör olarak filmi ana temasını oluşturur. Çünkü filmin başından itibaren Arthur, yaşamın her zaman kaybeden, kurban ve pısrık tarafında yer almış veya yer almaya zorlanmıştır.

Arthur'un kendisine palyaço makyajı yaptığı filmin ilk sahnesinde, Arthur'un duygu dünyasındaki karmaşa ekrana yansımaktadır: Arthur mutsuzdur ama sürekli gülmek ve mutlu bir surat takınmak zorundadır. Çünkü annesine göre o, bu dünyaya insanları sevindirmek ve güldürmek için gelmiştir. Yaşadığı yer olan Gotham şehri ise kaosun, belirsizliğin ve şiddetin her geçen gün daha da arttığı bir yerdir. Arthur, böyle bir ortamda hayatta kalmaya çalışan bir karakterdir.

Film Arthur'un yolculuğunu şiddet olgusunu üzerine inşa ederken, bunun bir tepki eylemi olduğunu en başından itibaren göstermeye özen göstermiştir. Bu nedenle filmin kurgusu en başından itibaren Arthur karakterini şiddete iten nedenleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneğin filmin açılış sahnesinin hemen ardından gelen bir sahnede, sokakta palyaço kostümüyle tanıtım yapan Arthur'un bir grup yeni yetme genç tarafından şiddete maruz kalması resmedilmiştir. Sahne, çocukların fiziksel şiddetine maruz kalan Arthur'un çaresizliği ve acizliğini gösterirken aynı zamanda seyircide karaktere karşı en başından bir acıma duygusu da yaratmayı amaçlamaktadır.

Şiddet her zaman güçlü olanın güçsüz olana yönelik güç gösterisi ya da itaat altına alma isteği neticesinde ortaya çıkmaz. Bu bakımdan şiddete yönelten motivasyonun ne olduğu önemlidir. Çünkü şiddet eylemini harekete geçiren motivasyon ya da güdülemenin ne olduğu önemlidir. Güdülemenin dayanağı; bireyin ya da grupların somut bir kazanç beklentisi, dayanılmaz hale gelen bir baskı ya da politik marjinalleşmeye isyan ya da kan davası, namus cinayeti gibi kültürel nedenler olabilir. Şiddet bir üstünlük sağlama aracı olduğu kadar, baskıya, boyun eğmeye ve sömürüye karşı bir direnme yöntemi de olabilir (Ergil 2001: 40-41). Bu bakımdan Arthur'un şiddete uzanan yolculuğunda onun motivasyonu ise toplumda yaşadığı baskıya olan tepkidir. Çünkü Arthur'a göre hayatının bir anlamı yoktur. Psikolojik sorunlar yaşamakta ve özellikle baskı altında hissettiği zaman ortaya çıkan istemsizce gülmelerini durduramamaktadır. Bu hastalığı onun çevresiyle kurduğu ilişkide sorunlar yaşamasına da neden olmaktadır. Bu bakımdan Arthur yaşadığı sosyal çevreden soyutlanmış durumdadır. Örneğin otobüste seyahat ederken hemen önünde oturan çocukla kurduğu eğlenceli ilişki, çocuğun annesinin Arthur'a uyguladığı sözel şiddet ile son bulmuş ve Arthur istemsizce gülmeye başlayıp, gülmelerini durduramamıştır. Dolayısıyla Arthur yaşamı boyunca yaşadığı çevrede sürekli bir şekilde şiddete ve baskıya maruz kalmıştır. Akıl hastalığı nedeniyle sosyal çevresiyle uyumsuz olan Arthur,

çocukluğundan itibaren fiziksel, psikolojik, sözlü ve ekonomik şiddete maruz kalmış ve kalmaya da devam etmektedir. Yaşadığı bütün şiddet olaylarına Arthur'un hiçbir şekilde tepki verememesi ve içinde öfkenin birikmesi ise onu şiddete iten en önemli nedendir.

Arthur'un hayatını değiştiren şey ise bir arkadaşının kendisini koruması için verdiği bir tabanca olur. Tabanca bir anlamda Arthur'un bastırılmış duygularını ve içinde biriken öfkeyi boşaltmasını sağlayacak bir araçtır. Arthur'un bunu keşfetmesini sağlayan şey ise metroda seyahat ederken iyi, düzgün ve eğitilmiş üç borsacı tarafından maruz kaldığı fiziksel şiddet olmuştur. Yerde yatarken kendisini tekmeleyen adamlara en başta hiçbir tepki gösteremeyen Arthur, bir anda silahını çıkarıp üç adamı da öldürür. Bu, Arthur için sonun başlangıcı demektir. Artık pandoranın kutusu açılmış, Arthur'un içinde biriken öfke patlamıştır. Bu patlama geride üç ceset bırakır. Bu olay adeta Arthur'un içindeki Joker'i serbest bırakmış ve Arthur özgüven kazanmıştır. Artık etrafına gerektiği zaman gereken tepkileri verebilmektedir. Ama bunu şiddet kullanarak yapmaya başlar. Sonuçta Arthur için şiddet, dış dünya ile kurmuş olduğu bir iletişim biçimi haline almıştır. Onu bu noktaya getiren ise çevresindeki insanlardan ve toplumdaki görmüş olduğu her türlü şiddet ve baskıdır. Bu bakımdan film, Arthur'un şiddet eylemini bir tepki hatta haklı bir tepki olarak sunar.

Kendini İfade Etme ve İntikam Yöntemi Olarak Şiddet

Şiddet toplumsal bir sorundur ve çevreden kaynaklanmaktadır. Saldırganlık ya da şiddet, genellikle bir engelleme sonucu ortaya çıkar. Çünkü birey, kendini gerçekleştirme, geliştirme konusunda çok kısıtlı olanaklara sahipse engellenmekte ve sonuçta şiddete ve saldırganlığa başvurmaktadır. Bu bağlamda birey baskı ile karşılaşmışta yaratıcılığı kapanmakta ve kendini ifade etme yolu bulamamaktadır. İşte o zaman birey, kendini kanıtlayıcı yol olarak şiddete başvurabilir (Tezcan 1997: 107). Kendisini hiçbir şekilde ifade edemeyen ve kendi yarattığı hayal dünyasında yaşayarak bir anlamda duygusal boşalimler yaşayan Arthur için de şiddet, kendini ifade etme biçimi ve onu görünür kılan bir araç haline gelmiştir. Şiddet Arthur için aynı zamanda bir intikam yöntemi olarak da işlev görmektedir. Artık sorunlarını çözme ve içinde biriken öfkeyi dışa atma yöntemidir.

İntikam alma duygusu, bir topluluğun ya da bireyin gücü ve yaratıcılığı ile ters orantılıdır. Güçsüz olanların kendilerine saygısını onarmak için başvuracakları tek yol vardır: Göze göz, dişe diş kuralına göre ölç almak. Özellikle ağır ruh hastalarında intikam alma duygusu yaşamlarının en yüce amacı haline gelir. Çünkü intikam alma duygusu olmadığında, insanın yalnızca kendisine saygısı değil, benlik ve özdeşlik duygusu da yıkılmaya başlar (Fromm 1990: 24). Bu bakımdan filmde Arthur için şiddet kullanarak intikam almak, kendi benliğini onarmak için kullanılacak tek yol olarak gösterilmektedir. Bu bakış açısı ile birlikte seyircide, Arthur'un şiddet kullanmakta haklı olabileceğine dair bir algı da yaratılmaktadır. Sonuçta yaşamı boyunca şiddete ve baskıya maruz kalmış, kendisine olan saygısını yitirmiş, benliği kaybetmiş Arthur için ölç almak, en doğal hakkı olarak sunulmaktadır.

Eğer bir birey, kendinin önemsiz ve bu önemsizliğinin değişmez olduğuna ne kadar çok inanırsa şiddetin dozu o kadar artabilir. Kendisini önemsiz hisseden birey, sıradanlığın panzehri olan şiddet ile hayatını olumsuz kılan her şeyi yok edebileceğine inanır (Ergil 2001: 41). Filmde Arthur, yaşamını değersiz kılan ve onu değersiz

hissettiren kişilerden intikam almaya ve onları yok etmeye annesinden başlar. Kendisi gibi akıl hastası olan annesi Arthur'u gerçek olmayan bir düşünceye, Thomas Wayne'nin babası olduğu düşüncesine inandırmıştır. Aynı zamanda Arthur'a yaşamı boyunca diğer insanları sevindirmek ve güldürmek gibi misyon yükleyen annesi, bir anlamda Arthur'un yaşadığı sıkıntıların baş sorumlusudur. Arthur'da bu duygu ile hastane yatağında yatan annesini öldürür. Arthur artık zincirlerinden kurtulmuştur.

Arthur'un intikam aldığı diğer kişi ise ona silahı veren ama daha sonradan bunu inkâr ederek Arthur'un işini kaybetmesine yol açan iş arkadaşıdır. Arthur, annesinin ölümünden dolayı onu ziyarete gelen adamı içinde biriken tüm öfkeyi yansıtabilecek şekilde yani vahşice öldürür. En son intikamını ise televizyonda herkesin gözü önünde alır. Çok sevdiği, hatta babası gibi gördüğü ve örnek aldığı komedyen Murray Franklin'i kendi programında başından vurarak öldürür. Çünkü Murray, Arthur'la önceki programlarında dalga geçmiştir ve onu programa çağırma amacı da buna devam etmektir. Murray kötü biridir ve hak ettiğini bulmuştur.

Film Arthur'un Joker olma sürecini anlatırken bunu seyircide Arthur'a karşı bir sempati ve haklılık duygusu kazandırarak yapmaktadır. Seyirciye Arthur'u şiddete iten nedenler gösterilerek, Arthur'un şiddet eylemlerinin ve intikamının doğal bir tepki olduğu ve şiddete maruz kalanların da aslında bunu hak ettiği mesajı verilmektedir. Böylece şiddet, filmde gerekçelendirilmekte, seyirci ile karakter arasında duygusal bir bağ yaratılmaktadır.

Meşrulaşan ve Kutsanan Bir Eylem Olarak Şiddet

Şiddet; bir kişi veya topluluğun, fiziksel ve ahlaki bütünlüğüne, mülkiyetine, kültürel veya sembolik değerlerine karşı verilen zarar veya fiziksel ya da psikolojik acı şeklinde tanımlanabilir. Bu tanıma göre şiddet, çatışan çıkarları olan tarafların arasındaki sosyal ilişkiden kaynaklanmaktadır (Ergil 2001: 40). Bu bakımdan film, aynı zamanda Arthur karakterinin içinde bulunduğu sınıfsal konumu ve sınıf çatışmasını şiddet üzerinden anlatmaktadır. Filmde Gotham şehri, sınıflar arasındaki mesafelerin gittikçe arttığı bir şehir olarak kurgulanmıştır. Zengin ile fakir arasında giderek büyüyen mesafenin yaratmış olduğu problemlerin patlamasına yol açan şey ise Arthur'un metroda üç borsacıyı öldürmesidir. Bu aynı zamanda şehirde olayları başlatan ilk kıvılcımdır. Kimliği belli olmayan katil palyaço, ezilen sınıflar için bir sembol haline gelir.

Şiddet olgusunun çok önemli bir yönü, toplum içinde ve toplum tarafından nasıl sunulduğu ve kabul gördüğüdür. Çünkü kabul gören veya makul görülen şiddet, "meşru" dur. Eğer şiddet bir yaşam biçimi olarak benimsenirse, sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür. Bunun sonucunda hayatın her alanına yayılarak bir şiddet kültürü oluşur. Toplumun alt kademelerinde, şiddetten başka hiçbir şey başarı getirmez" görüşü hâkim olursa da şiddet her alana yayılır (Ergil 2001: 41). Bu bakımdan öç alma duygusu, sanayileşmiş toplumlarda en çok ezilen sınıflarda toplanan bir duygudur (Fromm 1990: 24). Çünkü kendilerini önemsiz ve değersiz hisseden sınıflar, başka şansları kalmadığını düşünerek umutsuzluğa kapılırlarsa şiddete başvurabilirler. Gottom şehrinin ezilen sınıfları için de durum böyledir. Gotham şehri, ezilen sınıfların öfke patlamasına şahit olmaktadır. Arthur'un metroda öldürdüğü üç adam adeta şehirde zengin karşısı bir harekete yol açmıştır. Şehirde gün geçtikçe

palyaço maskesi takan göstericilerin sayısı artmakta, zengin karşıtı çeşitli gösteriler düzenlenmekte ve bu gösteriler aynı zamanda yavaş yavaş bir toplumsal şiddet eylemine de dönüşmektedir. Bu durum aynı zamanda Arthur'un şiddet eylemlerini meşrulaştırmıştır.

Şiddet sinema için temel bir bileşendir. Ancak sinemada şiddet kendi içinde paradoksaldır. Çünkü eğer şiddet yapan "kötü" ise ve yaptığı yanlış bir davranışsa bu şiddet yanlış, yanlış yapılan şiddete verilen ve bir kahramanın uyguladığı şiddet ise doğrudur (Young 2010: 24). Ancak film, burada bu kalıp yargıyı yıkarak, tam tersi bir mesaj vermektedir. Arthur insanları kötü oldukları için öldürmüştür. Aslında Arthur özünde iyi bir karakterdir. Onu şiddete iten nedenler bulunmaktadır. Yaşamı boyunca şiddete maruz kalması, yaşadığı şehirde diğer ezilen sınıf mensupları gibi kapitalizmin baskısı altında kalması, toplumdan dışlanması gibi nedenler onu şiddete itmektir. Dolayısıyla bu bakış açısı onu aynı zamanda bir anti – kahramana dönüştürür.

Sinemada şiddetin kimi zaman nedensiz, eğlencelik ve filmin temel öğesi olarak kullanılması, özellikle postmodern dönemle birlikte başlayan bir akımdır. 1990'larda ortaya çıkan sinemada "yeni şiddet" akımı; şiddetin bu dünyanın ayrılmaz bir parçası olduğunu, sorun çözmede şiddetin en etkili yol olduğu ve şiddet uygulayan karakterlerin hayran olunacak insanlar olduğu konusundaki inancı da körüklediği düşünülmektedir (Trend 2008: 79). Örneğin 1994 yapımı "Natural Born Killers" (Katil Doğanlar) filmini izleyen bir izleyici, tişörtüne "beni öldür Mickey" yazdırmıştır. Bu, halkın katilleri nasıl idolleştirdiğini ve nasıl sapkın bir ruhla yücelttiğinin göstergesidir (Jung vd 2004: 96). Benzer bir şekilde "Joker" filmi de aynı eğilimlere sahiptir. Filmde Gotham şehri şiddet dolu bir yer olarak tasvir edilirken, Arthur sorunlarını çözmede şiddeti kullanmış ve bu onu aynı zamanda ezilen sınıfların idolu haline getirmiştir.

Filmin sonunda Arthur tutuklanmış ve Gotham tam bir savaş yerine dönüşmüştür. Polis Arthur'u polis merkezine götürürken bir kaza geçirirler ve etraftaki göstericiler polis arabasından Arthur'u özenli bir şekilde çıkarır. Kendine gelen Arthur'un etrafında yüzlerce gösterici vardır ve hepsi de onu alkışlamaktadır. Böylece Arthur'un Joker olma yolculuğu tamamlanmıştır. Artık Arthur gerçek benliğini bulmuştur. Daha önceden hiç kimsenin dikkatini çekmeyen Arthur şiddet sayesinde görünür olmuş, dahası bir ilaha dönüşmüştür. Film bu sahne ile şiddeti adeta kutlamaktadır.

Sonuç

Şiddet her dönemde tartışma konusu olmuş bir olgudur. Ancak medyanın ortaya çıkışı ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte özellikle son yüzyılda şiddete dair tartışmaların da yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü medya sayesinde şiddet daha görünür kılınmış ve ilgi çekici hale gelmiştir. Bu durum başta sinema olmak üzere medyada şiddet kullanıma dair bir takım tartışmaları ve düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Ancak görülmektedir tartışmalara ve önlemlere rağmen sinemada şiddet kullanımı artan bir hızda devam etmektedir. Çünkü şiddet sinema için temel bir bileşendir. Hem ilgi çekmekte hem de çok sattırmaktadır. Bu bakımdan sinemada şiddet en baştan itibaren en çok kullanılan olguların başında gelmektedir.

Sinemada şiddet sadece eğlence değildir. Şiddetin birey ve toplum üzerindeki etkileri her zaman tartışma konusu olmuş ve olmaya da devam edecektir. Bu konuda yapılan araştırmalar ve tartışmalar da bir neticeye ulaşabilmiş değildir. Ancak şu bir gerçektir ki sinemada şiddet gösteriminin etkileri, şiddetin ne şekilde sunulduğuyula yakından ilişkilidir. Çünkü sinema, yarattığı temsiller aracılığıyla şiddeti kimi zaman meşru ve kimi zaman da kaçınılmaz olarak göstermektedir. Özellikle şiddetin bir çözüm olarak sunulması, meşrulaştırılması ve kabul edilebilir bir seçenek olarak sunulmasının birey ve toplum üzerinde olumsuz etkilere yol açacağı aşikârdır. Bu bağlamda “*Joker*” filmi şiddeti sunma biçimi ile şiddeti meşrulaştıran, gerekli kılan ve kabul edilebilir bir seçenek olarak kutsayan bir anlatıma sahiptir.

Batman serisinin en popüler kötü karakterlerinden biri olan *Joker*, serinin filmlerinde her zaman kontrolsüz şiddet kullanan, bundan eğlenen ve zevk alan bir karakter olarak resmedilmiştir. Dolayısıyla *Joker*, izleyici için her zaman kötü karakter olmuştur. Ancak *Joker*'in hayatından bir kesit sunan film, izleyiciye karakterin başka bir yönünü göstermiştir. Bu ise kötü karakter olarak bilinen *Joker*'i bir anti – kahramana dönüştürmektedir. Çünkü film, Arthur'un *Joker*'e dönüşme hikâyesini şiddet üzerinden kurgularken bunu seyircinin Arthur'la empati kurabilecek, onun kötü bir karaktere dönüşümünü anlayabilecek ve kabul edebilecek bir şekilde algılamasını sağlamaktadır.

Filmde bir sahne dışında aşırı olarak nitelendirilebilecek şiddet sahnesi bulunmamaktadır. Ancak film, şiddeti meşrulaştıran bir anlatıma sahiptir. Çünkü akıl hastalığı olan, toplumdan dışlanmış ve yaşamı boyunca şiddete maruz kalmış bir bireyin artık şiddetten başka çaresi kalmadığı mesajı vermektedir. Böylece şiddet; gerekli şartlar ortaya çıktığında uygulanabilen, işe yarayan bir araç olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla film her ne kadar kurgu olsa da şiddeti bir yol ve yöntem olarak seçenek haline getirmekte ve hatta kutsamaktadır.

Sinema ortaya çıktığı ilk andan itibaren kötülerin, kahramanlar tarafından cezalandırıldığı ve seyircinin bundan zevk aldığı bir eğlence aracı olmuştur. En başından beri, sinemada kahramanlarla kötüler arasında kesin bir çizgi ve bir ayırım olmuştur. Ancak özellikle postmodern sinemada, diğer tüm ayrımlar gibi bu ayırmda yok olmuş, kötü ve iyi kahramanlar arasındaki sınır muğlaklaşmıştır. Her kahramanın içinde bir kötü, her kötünün içinde de bir iyi olduğu söylemi, sinemada anti – kahramanlar yaratmıştır. Postmodern sinemada, şiddet uygulayan kötü karakterlere de sempati ile bakılması, onların idolleştirilmesi gibi bir durum yaratılmıştır. Dolayısıyla *Joker*'de bu filmle beraber bir anti – kahramana dönüşmüştür. Çünkü filme göre Arthur'un başka çaresi ya da seçeneği yoktur. Her şey onu *Joker* olmaya itmiştir. Aslında o da sistemin bir kurbanıdır. Böylece film, şiddeti şartlara bağlı olarak kimi zaman makul, kabul edilebilir ve maruz göstermekte, kötü karakter olarak bilinen *Joker*'i bir anti – kahramana dönüştürmektedir.

Sinemada şiddet gösteriminin sona ermeyeceği aşikârdır. Ancak birey ve toplum üzerindeki etkilerini azaltmak için bir takım çalışmalar da yapılmaktadır. Özellikle şiddet sahnelerine ve söylemlerinde maruz kalan ve bu konuda en savunmasız kesim olan çocuklar ve gençler konusunda otoritenin ve ailelerin daha hassas olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan küçük yaşlardan itibaren bireylere medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi, günümüz medya çağında özel bir önem taşımaktadır. Çünkü

medyanın toplumu etkileyebilme gücü, medyayı doğru okuyabilme konusunu daha da önemli bir hale getirmektedir. Bu bakımdan medyada verilen mesajları doğru algılayabilmek ve çözümleyebilmek için medya okuryazarlığı eğitimi tüm yaş grupları ama özellikle çocuk ve gençler için ayrı bir öneme sahiptir. Bunun yanında hem ailelerin hem de çocuk ve gençlerin sinemada kullanılan ve akıllı işaretler olarak bilinen uyarıcıları öğrenmeleri ve buna dikkat etmeleri oldukça önem arz etmektedir. Çünkü yetişkin, genç ya da çocuk fark etmeksizin ne kadar çok şiddet sahnesine ve şiddet içeriğine maruz kalınırsa, şiddet o kadar kanıksanmakta, duyarsızlığa yol açmakta ve şiddet kullanan karakterler rol model olarak seçilmektedir. Bu bakımdan sinema sadece bir eğlence aracı değildir. Sinema toplum üzerinde önemli etkilere sahip olan bir araçtır. Bu nedenle içeriğine ve verdiği mesajlara her zaman dikkat etmek gerekir.

KAYNAKLAR

- BAL, Hüseyin (2016). *Nicel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı – Örnekli)*. Bursa: Sentez.
- BALCIOĞLU, İbrahim (2001). *Şiddet ve Toplum*, İstanbul: Bilge Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt (2001). *Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri*. (Çeviren:İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BENYAHIA, Sarah Casey (2014). *Suç*. (Çeviren: Ahmet Birsen). İstanbul: Kolektif.
- BERG, L. Bruce ve Lune, Howard (2017). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çeviren: Zeynel Ersin Özcan). Konya: Eğitim.
- CARTER, Cynthia and WEAVER, Kay C. (2003). *Violence and Media*, Buckingham – Philadelphia: Open University Press.
- ERGİL, Doğu (2001). “Şiddetin Kültürel Kökenleri”. *Bilim ve Teknik*. S. 399: s.40-41.
- ERTEN, Yavuz ve ARDALI, Cahit (1996). “Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”. *Cogito*. S. 6-7: s.143-164.
- FROMM, Erich (1990). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, (Çeviren:Yurdanur Salman/Nalân İçten). İstanbul: Payel Yayınları.
- GERBNER, George (2014). *Medyaya Karşı*. (Çeviren:G. Ayas- V. Batmaz - İ. Kovancı). M. Morgan (Der.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- JUNG F. ve ark. (2004). *Şiddetin Mitolojisi*. Veysel Atayman (Der.). İstanbul: Donkişot Yayınları.
- KENDRICK, James (2009). *Film Violence History Ideology Genre*. New York: Columbia University Press.
- MICHAUD, Yves (1991). *Şiddet*. (Çeviren: Cem Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları.

MOERAN, Brian (1989). “Şiddetin Güzelliği: Japon Sinemasında Jidaigeki, Yakuza ve “Çıplaklı” Filmler”. (Çev.,Dilek Hattatoğlu). **Antropolojik Açıdan Şiddet**. David Riches (Yay.Haz.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

MOSESSE Rafael (1996). “Şiddet Nerede Başlıyor”. **Cogito**. S.6-7:s.23-27.

OSKAY Ünsal (1982). **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

ÖZER, Ömer (2007). **Medya Şiddet Toplum**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

ÖZER, Ömer (2017). “Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”. **Marmara İletişim Dergisi**. S.27:s.1-19.

PHILLIPS, T. (Yönetmen) (2019). **Joker** [Film]. ABD –Kanada: Warner Bros.

POLAT Oğuz (2015). **Şiddet**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

PRINCE, Stephen (2003). **Classical Film Violence: Designing and Regulating in Hollywood Cinema 1930-1968**. USA: Rutgers University Press.

RICHES, David (1989). “Şiddet Olgusu”. (Çev.,DilekHattatoğlu). **Antropolojik Açıdan Şiddet**. David Riches (Yay.. Haz). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

SCOGNAMILLO, Giovanni (1996). “Şiddet, Toplum, Birey ve Kan”, **Cogito**. S.6-7:s. 357-363.

SLOCUM, David J. (2000). “Film Violence and the Institutionalization of the Cinema”. **Social Research**. LXVII. S.3: s. 649-681.

TEZCAN, Mahmut (1996). “Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul”. **Cogito**. S. 6-7: s.105-108.

TREND David (2008). **Medyada Şiddet Efsanesi Eleştirel Bir Giriş**. (Çeviren: Gül Bostancı). İstanbul: YKY.

TURRISI, Patrica and SHAFFER, Michael J. (2008). “Theories of Violence and the Explanation of Ultra-Violent Behaviour”. Edited by: Tobe Levin. **Violence: ‘Mercurial Gestald’**. Amsterdam – New York: Rodopi.

ÜNSAL Artun (1996). “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”. **Cogito**. S. 6-7:s. 29-37.

VIRILIO Paul (2003). **Enformasyon Bombası**. (Çeviren: Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK Hasan (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YOUNG, Alison (2010). **The Scene of Violence Cinema, Crime, Affect**. New York: Routledge.

<https://boxofficeturkiye.com/yillik/?yil=2019&yilop=tum> (Erişim Tarihi: 25/11/2019)

<https://www.boxofficemojo.com/year/2019/?grossesOption=calendarGrosses> (Erişim Tarihi: 25/11/2019)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25/11/2019)

<https://boxofficeturkiye.com/haber/dunya-genelinde-1-milyar-hasilati-asmayi-basarmis-filmler--475> (Erişim Tarihi: 26/11/2019)

<https://www.altyazi.net/gozearpanlar/joker-kahkahanin-ucube-peygamberi/> (Erişim Tarihi: 24/12/2019)